

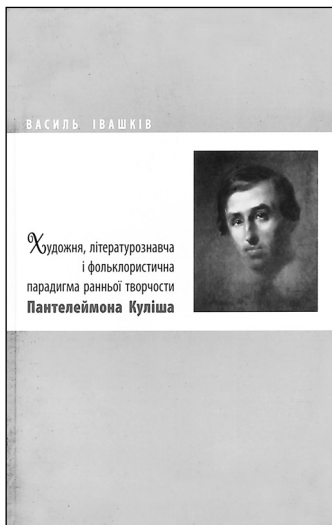
СИСТЕМНЕ АКАДЕМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РАНЬОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ П.КУЛІША

ІВАШКІВ В. Художня, літературознавча і фольклористична парадигма
ранньої творчості Пантелеймона Куліша

/ В.Івашків. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 448 с.

«Проскрибований» П.Куліш за радянських часів був викреслений з історії національної літератури і культури, а нині його спадщину достатньо повно і посутньо представлено у шкільному курсі. Очевидно, що до шкільної лектури, окрім суто белетристичних творів, маємо залічити і популярно-наукові, і власне наукові праці, знайомство з якими у школі не тільки бажане, а й необхідне. Далі мова піде про непересічну монографію львівського кулішезнавця В.Івашківа.

«П.Куліш є одним із небагатьох справді знакових українських митців, що не завадило... не внести його навіть у сотню "найвизначніших українців", в якій знайшлося місце таким діячам, яким Україна була зовсім не потрібна та які й децимі не зробили того, що зробив для неї П.Куліш. Його велич у тому, що він був визначним суспільно-політичним та культурним діячем, письменником, заглибленим в українську національну ментальність, а, синтезувавши у своїй творчості духовні осягнення української нації в минулому, філософсько-мистецькі ідеї просвітництва, романтизму, реалізму, став предтечею літературних пошуків письменників наступних поколінь, водночас залишаючись цілою епохою в нашій духовній історії, оригінальною і самобутньою творчою індивідуальністю, ученим, організатором культурно-літературного процесу, для якого над усе була доля України» (с. 7.). Жанр рецензії не передбачає розлогого цитування, однак цей уривок книжки В.Івашківа надзвичайно характеристичний для всього тексту: знаний кулішезнавець влучно окреслює і незвичайну життєву просторінь великого українця, і різноманітність та неповторність внутрішніх зв'язків, відтінків, обертонів його мистецької фізіономії, і промінювання суспільно-політичних та творчих ідей П.Куліша на всю подальшу історію й сучасність України. Після прочитання системного, справді академічного дослідження раннього періоду творчості П.Куліша стає зрозумілим, чому і до, й, особливо, після смерті Тараса Шевченка саме його постать синтезувала в собі усі проблеми національного самоусвідомлення. П.Куліш критично пере-

осмислював, полемізував, шукав шляхи поступу, став символом пошевченківської доби, у різні часи акумулював у собі народність і «хуторянство», європеїзм і культуртрегерство, романтизм і позитивізм. Власне, для шкільного вчителя, як і для будь-якого поціновувача доробку «тяжкомудрого» П.Куліша, книжка В.Івашківа стане неоціненним джерелом до пізнання складного та мозаїчного, проте цілісного характеру письменника, його величній дружби й неоднозначних взаємин із Т.Шевченком, ключем до розуміння самого постановлення феномена Куліша, що простежується в монографії надзвичайно скрупульозно та методично, на прикладі всіх максимально можливих контактів і ракурсів.

Сам автор визначив спрямування свого дослідження як «джерело-знавчо-аналітичне», тому розглядає всі доступні П.Кулішеві тексти та їхні варіанти. Тут потрібно зазначити, що робота над вивченням питання тривала більш ніж двадцятиліття, а результатом стало широке зіставне поле, всеосяжний філософський, літературознавчий, фольклористичний контекст. Праця супроводиться виданнями і коментуванням основних творів П.Куліша, В.Івашків залучає чимало невідомих матеріалів з різних архівів, у тому числі зарубіжних. «Густий», насичений мікроаналіз текстів раннього періоду творчості письменника синтезований у висновках до відповідних розділів і підрозділів, що становить нове сло-

во у розумінні всього комплексу ідейно-естетичних ознак спадщини митця. Окрім, без сумніву, суто наукової ваги, літературознавчих і фольклористичних здобутків, ця книжка матиме великий попит у всіх педагогів-практиків.

Особливе значення розвідки полягає в органічному поєднанні інструментарію літературознавчого і фольклористичного. Тільки так і можна осягнути синкретичні, творчо спаяні й пронизані мистецькими набутками народного генія ранні романтичні твори письменника. Базові тексти П.Куліша у шкільній програмі («Чорна рада», «Циган. Уривок з казки», «Січові гості», «Орися», «Записки о Южной Руси») кулішезнавець вичерпно й досконало проаналізував з погляду використання народнопоетичних елементів, а фольклорну етимологію цих та інших творів письменника раннього періоду дослідив у другому розділі монографії. Особливо виразно це спостерігаємо в першому підрозділі «Фольклористична діяльність П.Куліша».

Шкільна програма передбачає для додаткового читання у 5-му класі Кулішеве раннє оповідання «Циган. Уривок з казки», написане в бурлескному стилі. Про те, як мало ще знаємо про тексти класика, свідчить помилка укладачів чинної програми, які записують твір як «Циган» (фрагмент з казки). Це оповідання, як і інше – «Січові гості» (7 клас), ґрунтовно проаналізоване в монографії. Надзвичайно допоможе рецензована праця під час вивчення народних дум у 8-му класі, елементів родинної обрядовості у творах І.Котляревського, Г.Квітки-Основ'яненка, Т.Шевченка і, власне, П.Куліша в 9-му класі, а широке зіставне поле розвідки В.Івашківа не буде зайвим для шкільного й університетського лектора і в програмних оглядових темах у 9–10-х класах, де йдеться про «Записки о Южной Руси». І хоча ця праця П.Куліша хронологічно «випадає» з окресленого часового простору монографії, кулішезнавець часто апелює до її джерел, змісту й ідеології. Зайве казати, що підрозділ «Проблематика історичного роману "Чорна рада. Хроніка 1663 року" (редакції 1840-х років)» становить безцінне джерело для вивчення цього тексту в 9-му

класі. Треба також зазначити, що В.Івашків невиправдано звузив зміст розділу чільним словом у назві «проблематика»: це системне синтетичне дослідження знакового тексту в історії української літератури з використанням різноманітного філологічного інструментарію. Особливо цікавим і корисним для нашої сучасної школи буде оригінальне та проникливе прочитання в цьому розділі причин Руїни і її наслідків, Кулішеве розуміння того, що саме ментальність проводирів у минулому спричинила й досі спричиняє руїницькі тенденції нашого національного й державного розвитку. Мотив «блудного сина», «втраченого покоління», що воює за чужі ідеали й інтереси, образи «вільної землі», української демократії, куди втікають від сусідів і не тільки найбільш вільнолюбні та переслідувані, «вождизм» і роль національної інтелектуальної еліти, – всі ці животрепетні й актуальні для сього-

дення питання В.Івашків аналізує дуже конкретно і предметно, без зайвого пафосу й патетики, спираючись на глибоке знання Кулішевих художніх текстів, літературно-критичних і публіцистичних праць, мемуаристику та епістолярій. Справжнім відкриттям для читача стане авторська історіософська концепція України П.Куліша в «Повести об украинском народе». Адаже без знання і поглибленого аналізу цієї маловідомої сьогодні розвідки П.Куліша годі зрозуміти й такі полемічні історіософські студії, як «История воссоединения Руси» та «Отпадение Малороссии от Польши». Зазначу, що мотив національної самокритики пронизує майже всю творчу спадщину П.Куліша та є мірилом і свідченням його глибокого національного самоусвідомлення й зрілості.

Відомим і відрадним фактом в історії нашої культури є тривала співпраця П.Куліша з багатьма львівськи-

ми діячами у 2-й половині XIX ст. Під час першого приїзду до Львова, ознайомившись зі станом українського шкільництва, науки, діяльністю просвітніх інституцій, письменник говорив: «Жатва много, ділателей мало». Приємно, що сьогодні на полі кулішезнавства львівські дослідники святкують справжні «жнива», адже після недавніх академічних розвідок Євгена Нахліка (передусім – двотомове дослідження «Пантелеймон Куліш: особистість, письменник, доля». – К., 2007) з'явилось ще одне фундаментальне дослідження окремого періоду творчості видатного українця, яке має зайняти своє вагоме місце в бібліотеці кожного літературознавця, педагога, кожного прихильника рідної словесності.

Володимир МИКИТЮК,
доцент Львівського
національного університету
ім. Івана Франка

ПРОФЕСІЙНИЙ ОРІЄНТИР У РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ ДОСЛІДНИКА

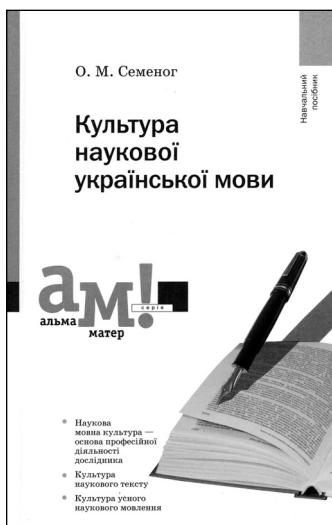
СЕМЕНОГ О.М. Культура наукової української мови : [навчальний посібник]

/ О.М.Семенов. – К. : ВЦ «Академія», 2010.

Поява книжки «Культура наукової української мови» вчасна й закономірна з огляду на підвищення рівня вимог до професійної підготовки фахівців.

Сучасне інформаційне середовище, що характеризується стрімким розвитком науки, вимагає від дослідників високої методологічної культури, здатності до рефлексії, критичного осмислення і творчого застосування наукових концепцій і методів пізнання. Так само важливим для ефективної фахової діяльності є вільне послуговування нормативною національною науковою мовою.

Аналіз публікацій і рукописів молодих науковців засвідчує їхню недостатню дослідницьку культуру. Типовими мовними огріхами наукових праць рецензенти називають наявність русизмів, тавтологій, плеоназмів, зловживання іноземною термінологією і поняттями, що ускладнюють сприймання головної думки. Найбезпорадніші автори-початківці в побудові зв'язних текстів з урахуванням жанрової, структурно-змістової, композиційної, категоріальної специфіки їх. Серед причин низької

наукової мовної культури – недостатня увага до формування мовно-комунікативної, стилістичної, жанрової, текстової компетенцій як у загальноосвітньому, так і у вищому навчальному закладі.

Над проблемою підвищення рівня наукової мовної культури активно працюють Н.Бабич, Н.Голуб, О.Горошкіна, А.Коваль, Л.Кравець, Л.Мацько, Г.Онуфрієнко, О.Пономарів, П.Селігей, Т.Симоненко та ін. Для студентів і здобувачів наукового

ступеня розроблено навчальні курси з мови професійного наукового спілкування, однак практичну діяльність у цьому напрямі досі не систематизовано.

Відтак вельми актуальним є навчальний посібник Олени Семенов «Культура наукової української мови». Книжка містить цілісну інноваційну концепцію відповідного інтегрованого навчального курсу, що ефективно реалізується крізь призму етнокультурних і соціолінгвістичних змін, факти когнітивної, комунікативної лінгвістики, риторики, комунікативно-діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів.

Навчальний матеріал посібника спрямований на поглиблення знань молодих дослідників про науковий стиль української мови, українську наукову мову, мовні засоби наукового тексту, а також допомагає опанувати технології роботи з сучасним українським науковим текстом. Виклад теоретичних відомостей перемежовано практичними порадами стосовно того, як здобути наукову інформацію використати у власному писемному чи усному науковому мовленні.